

Skolemarxismens kulmination

AF

VAGN OLUF NIELSEN

Det er med blandede følelser, jeg læser Anders Holm Thomsens (AHT) artikel »Skolemarxismens kulmination og debatten om faghæftet »Historie 1981«« i Historisk Tidsskrift, nr. 106, 2006, hæfte 1, side 134-167. AHT's problemstilling er bl.a., hvorledes jeg (og andre) forholdt mig til »historiesynstilgangen« før, under og efter læseplansarbejdet, og i hvor høj grad mine (og andres) synspunkter nød fremme. Mine positive følelser drejer sig om den betydning, min person tillægges i arbejdet: »Vagn Oluf Nielsens positionering helliges derefter særlig opmærksomhed, – eftersom han almindeligvis anerkendes som læseplansudvalgets hovedteoretiker.« (side 137) og »– Vagn Oluf Nielsen, der omtrent samtidig var en hovedskikkelse i historieundervisningsdebatten –« (side 142). Jeg er glad for disse udtalelser, fordi jeg dengang syntes og stadig synes, at vi udarbejdede et særdeles demokratisk faghæfte, som indeholdt en ægte og konsekvent faglig pluralisme omkring begrebet »divergerende historiesyn«.

Mindre begejstret er jeg for AHT's påstand om, at der ikke er nogen tvivl om, at jeg (og andre) »arbejdede inden for en marxistisk teoretisk ramme« (side 166). I det følgende skal jeg tilbagevise denne påstand, som ikke mindst bygger på det hæfte, jeg udsendte på Gads Forlag i 1979: »Hvad bestemmer historiens gang?: Den materialistiske historieopfattelse«, 2. oplag 1981, nu med undertitlen »Et materialistisk historiesyn«. AHT har imidlertid misforstået hæftets baggrund og indhold. Det er korrekt, at hæftet skal ses som »et forsøg på at imødekomme – efterlysning af materiale, der arbejder ud fra en materialistisk historieopfattelse –« (side 150), for det var der faktisk interesse for blandt historielærere. (Bemærk, at hæftet kom i to oplag!). Men ideen var ikke min.

På det tidspunkt redigerede min kollega på Danmarks Lærerhøjskole Mette Koefoed Bjørnsen, som bestemt ikke havde marxistiske tilbøjeligheder, en serie af undervisningsmaterialer med titlen »synspunkt« for Gad. Hun henvendte sig til mig og spurgte, om jeg ville skrive et hæfte om den materialistiske historieopfattelse til serien. Det sagde jeg ja til, og jeg opfattede opgaven som bunden i den forstand, at jeg så redeligt som muligt skulle beskrive og eksemplificere denne historieopfattelse/dette historiesyn. Denne ophavssituation kan AHT af gode grunde ikke kende. Men det ville han have kunnet, hvis han havde været lige så ivrig efter at få en samtale med mig, som han har været med Bertel Haarder og professor Bent Jensen (note 11, side 139)! Det ville i hvert fald have været mere redeligt, hvis AHT havde citeret mine egne forbehold i teksten. I hæftets indledning (side 6) skrev jeg: »I alle tre afsnit er beskrivelserne og forklaringerne forsøgt holdt i neutrale vendinger, dvs. der er ikke bevidst taget stilling til dem.« Og dette forbehold gentages og skærpes til sidst i brugervejledningen (side 50): »Til slut skal det blot for en ordens skyld nævnes, at beskrivelserne i bogen er forsøgt holdt i neutrale vendinger, som ikke nødvendigvis er udtryk for forfatterens synspunkter og holdning«. De to forbehold er ens i 1975- og 1981-udgaven. Enhver redelig historiker må mene, at det er et problem, at AHT forbigår disse i denne forbindelse centrale udsagn.

Et andet væsentligt punkt i AHT's stempling af mig som marxist er min og faghæftets anvendelse af de to sammenhængende begreber historiesyn og samfundstype. Med hensyn til begrebet historiesyn skal jeg i første omgang nøjes med at konstatere, at danske historikere af alle teoretiske observanser anvender det, omend med forskellige forståelser og definitioner. Men det var nok også især samfundstype, som blev tolket som et marxistisk begreb. Det stod jeg – og står jeg – helt uforstående over for. For det første var jeg dengang inspireret af værket »Dansk socialhistorie«, især Erling Ladewig Petersens bind 3, »Fra standssamfund til rangssamfund, 1500-1700«, som udkom i begyndelsen af 1980. Hvis ikke der her er tale om samfundstyper, så ved jeg ikke, hvad man skal kalde det. I bogens indledende afsnit »Begrebsrammer og problemformulering« anvender Ladewig Petersen da også ordet samfundstype flere gange, f.eks. side 17 og side 18, og Ladewig Petersen havde og har jeg meget svært ved at placere som marxistisk historiker. Dertil kommer, at jeg under og umiddelbart efter læseplansarbejdet forhørte mig hos fagfolk, især geografer, som forsikrede mig om, at de anvendte begrebet alment fagligt og ikke specielt marxistisk. Ydermere bliver begrebet brugt flere steder i det nugældende faghæfte 4, Historie 2004, f.eks. side 14, 29 og 52. Side 29 lyder formuleringen således: »Ele-

verne får indblik i udvalgte epokers og samfundstypers brug af tid. I den sammenhæng kan de drøfte forskellige opfattelser af historiens retning samt dens mulige drivende kræfter« – altså historiesyn. Ingen vil vel finde på at kalde dette faghæfte, som er udsendt i undervisningsminister Ulla Tørnæs' navn, for marxistisk!

Men nu tilbage til begrebet historiesyn. AHT synes at være usikker på, om min forståelse og faghæftets indhold rummer to eller tre sæt af historiesyn (side 138, 149 og 160). Hvis der er tale om to historiesyn, mener AHT, at denne dikotomi afslører en marxistisk tilgang til begrebet. Det er korrekt forstået, at jeg før læseplansarbejdet var tilbøjelig til at »nøjes« med to sæt af historiesyn, et idealistisk og et materialistisk, for forenklingens skyld. Men i de to artikler, som jeg anser for at være mine mest afklarede og grundige, og som jeg skrev under læseplansarbejdet, har jeg i høj grad nuanceret og korrigeret dette synspunkt, under indtryk af de mange tætte samtaler og overvejelser, som et arbejde med at udforme et faghæfte med nye tanker indebærer. Det drejer sig om to artikler i Dansk Historielærerforenings tidsskrift »Historie og Samtidsorientering« nr. 4 1980 og nr. 2-3 1981, henholdsvis med titlerne »Samfundsforandringer, historiesyn og historieundervisning« og »Historieundervisningen og den politiske dannelse«. I begge artikler gør jeg mig stor umage med at skelne mellem to forskellige kategorier inden for de materialistiske historiesyn. I den førstnævnte artikel lyder det således: »Inden for det materialistiske historiesyn er det således oplagt bl.a. at skelne mellem et materialistisk – ikke-marxistisk historiesyn og et materialistisk – marxistisk historiesyn« (side 329). Og i den sidstnævnte artikel således: »Men i læseplansudvalget og dets underudvalg har man erkendt, at det indebærer et problem at inddele historiesynene i to så omfattende grupperinger [idealistiske og materialistiske]. For de materialistiske historiesyn har man da også taget konsekvensen af denne erkendelse og opdelt dem i to grupper: ikke-marxistiske og marxistisk-materialistiske« (side 116).

At undertegnede havde og har en svaghed for et ikke-marxistisk, men overvejende materialistisk historiesyn, skal jeg ikke lægge skjul på. På samme måde som min opfattelse af begrebet samfundstyper bl.a. var inspireret af Erling Ladewig Petersen, så var mit historiesyn stærkt inspireret af Erik Arups materialistiske – men ikke marxistiske – udsagn i hans Danmarks Historie bd. II fra 1932: »– den uvilje, som den saakaldte materialistiske historieopfattelse vakte hos 19. aarhundredes historikere, den tanke, at folkenes politiske udvikling og hele den historiske verdensudvikling i langt højere grad end ved de aandelige værdier bestemtes ved det økonomiske livs udvikling, har kun langsomt kunnet

vinde frem –« (side 596). AHT erkender dette mit synspunkt, men følger ikke op på det (side 158).

AHT har ret i, at »det kontroversielle begreb »historiesyn« intetsteds blev defineret [i faghæftet], – og påfaldende nok også var fraværende i begrebs- og ordforklaringen i bilag II« (side 139). Den simple forklaring er, at der i læseplansudvalget ikke kunne opnås enighed om en fælles definition. Til gengæld fremgår det klart af de eksempler på samfundstyper, som er opstillet i bilag II og i undervisningsvejledningen, at der er tale om tre sæt af samfundstyper med tilsvarende historiesyn: idealistiske, materialistiske, men ikke-marxistiske og materialistisk-marxistiske.

Dette svar på AHT's artikel er ikke skrevet for at »rense« mig. Det ser jeg nemlig ingen grund til. Også i dag opfatter jeg et marxistisk historiesyn som helt legitimt, selv om jeg ikke selv hverken havde eller har det. Så langt rækker min liberale og pluralistiske holdning nemlig, i modsætning til visse andre.